

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA**  
**BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA**  
**MTIHANI WA ELIMU YA SEKONDARI KIDATO CHA PILI**

**021**

**KISWAHILI**

**Muda: 2:30**

**12/11/2002 Mchana**

maktaba.tetea.org

**Maelekezo**

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali **yote** .
3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.
5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

KWA MATUMIZI YA MTAHINI TU		
NAMBA YA SWALI	ALAMA	SAININI TA MTAHINI
1		
2		
3		
4		
5		
JUMLA		

## **SEHEMU A (Alama 15)**

### **UFAHAMU**

1. Soma kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali.

Afya bora ni mali ya thamani kwa kila mtu. Ili kuwa na afya bora, ni muhimu kula chakula bora, kufanya mazoezi ya mwili, na kulala kwa muda wa kutosha. Hata hivyo, watu wengi hupuuza mambo haya na badala yake wanatumia muda mwingi kwenye michezo ya video au kwenye mitandao ya kijamii. Hali hii imesababisha ongezeko la magonjwa yasiyo ya kuambukiza kama shinikizo la damu na kisukari, hasa miongoni mwa vijana.

Madaktari wameshauri kwamba watu wale vyakula vya asili kama matunda, mboga mboga, na nafaka badala ya vyakula vya makopo au vyakula vya haraka. Aidha, ni muhimu kufanya mazoezi angalau dakika 30 kwa siku ili mwili uwe na nguvu na kinga dhidi ya magonjwa. Kulala kwa saa nane usiku pia husaidia mwili kupumzika na kujiandaa kwa shughuli za siku inayofuata.

Afya bora inahusiana na maisha marefu na yenye furaha. Ni wajibu wa kila mtu kujihusisha na tabia zinazohakikisha afya yake inabaki bora kila wakati.

### **MASWALI**

- (a) (i) Andika kichwa cha habari uliyosoma, kisichozidi maneno matano (5).
  - (ii) Ni tabia zipi mbaya zinazochangia magonjwa yasiyo ya kuambukiza?
  - (iii) Eleza maana ya maneno yaliyopigiwa mstari kama yalivyotumika kwenye habari uliyoisoma.
- Puuza:
- Kinga:
- (iv) Taja magonjwa mawili yasiyo ya kuambukiza yaliyotajwa.
  - (v) Ni ushauri gani wa madaktari kuhusu chakula?
  - (vi) Kwa nini ni muhimu kufanya mazoezi ya mwili?
  - (vii) Kulala kwa muda wa saa nane kunasaidiaje mwili?
  - (viii) Kifungu hiki kinamaanisha nini kinaposema “afya bora ni mali ya thamani”?
  - (ix) Unafikiri ni kwa nini vijana wengi wanakabiliwa na magonjwa yasiyo ya kuambukiza?
  - (x) Ni wajibu wa nani kuhakikisha afya bora?

(b) Andika ufupisho wa habari hii usiozidi maneno themanini (80).

## **SEHEMU B (Alama 15)**

### **LUGHA KWA UJUMLA NA UTUMIZI WAKE**

2. (a) Andika herufi ya jibu sahihi.

Lugha inaweza kuelezwa kama:

A. Sauti za binadamu pekee.

B. Njia ya kuandika tu.

- C. Mfumo wa mawasiliano uliokubalika na jamii.  
D. Maneno yanayotumiwa na watu wazima.

(b) (i) Tunga sentensi moja kuonesha rejesta inayoweza kutumika katika maeneo yafuatayo:

Kanisani:

Shambani:

Hospitalini:

Sokoni:

Darasa:

(ii) Sahihisha maneno yafuatayo kwa kuandika upya:

Afya:

Magonja:

Vyakkula:

Mazoezi:

Nguvu:

### SEHEMU C (Alama 15)

#### SARUFI

3. (a) Sarufi inahusika na nini?

(b) Ainisha maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi zifuatazo:

(i) Afya **bora** ni mali ya thamani.

(ii) Vijana **wengi** hupuuza afya yao.

(iii) Madaktari **wameshauri** kuhusu chakula bora.

(iv) Mazoezi **yanasaidia** mwili kuwa na nguvu.

(v) Kulala **kwa** saa nane ni muhimu.

(c) Nyambua maneno yafuatayo katika hali ya kutendeka, kutendwa, na kutendana:

KUTENDEKA	KUTENDWA	KUTENDEANA
(i) Kula		
(ii) Fanya		
(iii) Pumzika		

(d) Bainisha dhima za mofimu zilizopigiwa mstari:

(i) Hawafanyi mazoezi ya mwili.

(ii) Walipuuza ushauri wa madaktari.

### SEHEMU D (Alama 40)

#### UTUNGAJI

4. Andika barua kwa rafiki yako, S.L.P 345, Mwanza, ukimweleza kuhusu umuhimu wa kula chakula bora kwa afya yake.

**SEHEMU E (Alama 15)**

**FASIHI SIMULIZI**

5. (a) Oanisha vipengele vya fasihi simulizi katika Orodha A na maelezo yake katika Orodha B kwa kuandika herufi sahihi:

<b>ORODHA A</b>	<b>ORODHA B</b>
(i) Ngano	A. Maneno ya hekima
(ii) Methali	B. Hadithi za wanyama
(iii) Hadithi za Kiajabu	C. Hadithi za watu wa kale
(iv) Maigizo	D. Ugizaji wa hadithi
	E. Nyimbo za watoto

(b) Taja njia tatu za kuwasilisha fasihi simulizi.

(c) Eleza faida mbili za methali katika jamii.